

SANAYİ DEVRİMİNDE PATENTİN ROLÜ

ON THE ROLE OF THE PATENT IN THE INDUSTRIAL REVOLUTION

Yavuz YAYLA*

Özet: Dünya Ticaret Örgütü'nün gözetiminde 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) genel olarak bilgi, enformasyon ve yaratıcılığı içeren entelektüel faaliyetlere bir başka ifadeyle gayrimaddi emek ürünlerine ilişkin düzenlemelere küresel bir standardizasyon getirmeyi ve bu bağlamda tek tip küresel bir hukuki yapı oluşturmayı amaçlamaktadır. Ulusal devletlerin bu sürece gönüllü olarak eklemeleri için ana-akım iktisatçılar tarihsel deneyimlerden yola çıkarak gerek kuramsal gerek ampirik örneklerle, gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmenin inovasyonla gerçekleşebileceğini fakat sanayileşmenin sürekliliğinin de ancak güçlü patent korumalarıyla mümkün olduğu noktasında bu ülkeleri ikna etmeye çalışmaktadırlar. Ele alınan tipik örnek ülke İngiltere'dir. Biz bu çalışmada, İngiltere'de sanayileşmenin başlaması sürecinin ancak güçlü patent korumalarıyla sağlandığını ve bu tipik gelişmeye aykırı kalkınma/sanayileşme modellerinin çarpık kalkınma/sanayileşme ile sonuçlanacağını savunan ana-akım iktisatçıların görüşlerini tarihsel olarak değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Sanayi Devrimi, Sanayileşme, Patent, Fikri Mülkiyet, İnovasyon

Abstract: The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) that has been implemented since 1st of January, 1995 under the observation of World Trade Organization generally aims to provide a global standardization for the intellectual activities containing information, knowledge and creativity, in other words, the intangible labour products and to generate a monotype legal global structure in that context. For the voluntary articulation of the nation-states to that process, the main stream economists has been trying to persuade these countries that the industrialization is possible via innovations in developing countries but the sustainability of the industrialization can only be enabled with sound patent protection by using either theoretical or empirical evidences. The typical example that is considered, is the United Kingdom. In the study, we will assess the opinions of the main stream economists who defend that the commencement period of the industrialization in the UK was provided just with stronger patent protections and the models which go against that typical development will be resulted with irregular development/industrialization, historically.

Keywords: Industrial Revolution, Industrialization, Patent, Intellectual Property, Innovation

* Dr. Ar. Gör., Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

1. Patentin Tarihsel Geçmişi

Bu kısımda öncelikle, patentin (ve bu çerçevede fikri mülkiyet haklarının) kavramsal kökenine ve ardından tarihsel olarak ilk defa Venedik'te verilmeye başlanan ayrıcalıklara - lütuf veya ödül - değinip 'patentlenen bir dünyanın öyküsünü, sanayileşme sürecinin başlangıç dönemi itibarıyla ele alacağız ve bu tarihsel süreçte patentlerle sanayileşme arasındaki ilişkilere odaklanacağız.

1.1. Patent Kavramının Etimolojik Kökeni

Fikri Mülkiyet Hakları (FMH) kavramı, 1545 tarihli Fransız Telif Hakları Statüsü ile kullanılmaya başlanmış ve 1789 tarihli Fransız Bildirgesi'nde de kullanılmıştır. *Hughes'un*¹ da belirttiği gibi, XIX. yüzyıl Fransa'sında telif hakları edebi ve sanatsal mülkiyet olarak bilinmekte ve bu nedenle telif hakları için fikri mülkiyet kavramı kullanılmaktaydı. Telif hakları (ve bağlı haklar) anlamında fikri mülkiyet kavramının kullanımı XX. yüzyılda da kesintisiz olarak devam etmiştir. Bu çerçevede Belçikalı kommentar (şerhçi/yorumcu) *Paul Wauwermans*, 1910 tarihli telif haklarına ilişkin düzenlemeler getiren Bern Sözleşmesine ilişkin komentârında [Bern] Toplantıyı "[c]ode international de la propriété intellectuelle" (uluslararası fikri mülkiyet kanunu) olarak tanımladığı görülmektedir.² *Hughes*³ ayrıca XIX. yüzyıl Fransa'sında fikri mülkiyet kavramının hukukun genel bir kavramı anlamında şemsiye görevi görerek patentler, ticari sırlar ve telif haklarını tanımlamak için kullanıldığı ve bu durumun da Fransa'da önemli bir kamuoyu düşüncesinin sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir.

Patent kelimesi ise, köken itibarıyla 'açık olmak' anlamına gelen la-

¹ Justin Hughes, "A short history of 'intellectual property' in relation to copyright", Cardoza Legal Studies Research Paper, New York, No: 265, 2009, s.13-14. Hughes, XIX. yüzyıl Fransa'sında telif hakları üzerine çalışmaları ile tanınan Eugene Pouillet'nin eserlerinin pek çoğunda edebi mülkiyet veya sanatsal mülkiyet kavramlarını sinai mülkiyet kavramını da içerecek şekilde kullandığını örneklerle göstermektedir. Hughes, ayrıca kavramın İtalya ve İspanya gibi Avrupa ülkelerindeki kullanımlarını da araştırmaktadır.

² Justin Hughes, a.g.m., s. 16.

³ Justin Hughes, a.g.m., s. 13-14.

tince *patere* kelimesine dayanmaktadır.⁴ *Shiva*⁵, Avrupalı hükümdarlar -örneğin Kraliçe Isabel ve Kral Ferdinand- tarafından yabancı toprakları ele geçirmesi veya ithalat tekellerini elde etmesi için Christopher Columbus'a verilen "açık mektup"un [open letter] patentin ilk örneklerinden biri olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde patent tarihsel süreçte, günümüzdeki beratları da karşılayacak şekilde kullanılmıştır.⁶

1.2. Patentlenen Fikri Mülkiyetin Küresel Yayılma Kanalları

Fikri mülkiyete ilişkin düzenlemelerin yapılışı geçmişten günümüze üç ayrı dönem üzerinden incelenebilir.

Territorial dönem olarak adlandırılan ilk dönemde, fikri mülkiyet haklarına uluslararası bir koruma sağlanmamış, fikri mülkiyet ülkesel (veya bölgesel) düzeyde korunmuştur. İkinci dönem, *uluslararası dönem*dir. Bu dönem XIX. yüzyılın sonuna doğru Avrupa'da bazı ülkelerin sınai mülkiyetin korunması amacıyla Paris Sözleşmesinin ve ilgili ülkelerde edebi ve sanatsal ürünlere ilişkin telif haklarının korunması için Bern Sözleşmesinin oluşturulmasını kabul etmeleriyle başlamıştır. Son dönem ise *küresel dönem* olarak adlandırılmaktadır. Küresel dönemin kökeni, ABD'nin 1980'lerde fikri mülkiyet ve ticaret arasında ekonomik yönden güçlü ilişkilerin olduğunu savunmasıyla başlamış ve bu savunu, 15 Nisan 1994'te Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anlaşması'nın imzalanması ve çok-uluslu bir ortamın yaratılması ile sonuçlanmıştır.⁷

Mgbeoji'ye göre⁸ patent [FMH] kavramının/sisteminin Avrupa'dan dünyanın diğer bölgelerine özellikle sömürge ülkelere göçü ve yayılması ile ilgili olarak üç yöntem etkilidir. İlk yöntem, Amerika, Afrika, Avustralya ve Asya yerli halklarının, Avrupalıların göçü sonucunda

⁴ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, "The Juridical Origins of the International Patent System: Towards a Historiography of the Role of Patents in Industrialization", *Journal of the History of International Law*, sayı. 5, 2003, s. 403; Craig Allen Nard, *The Law of Patents*, Aspen Publishers, New York, 2008, s. 1.

⁵ Vandana Shiva, "The Threat To The Third World Farmers", (Erişim) http://findarticles.com/p/articles/mi_m2465/is_6_30/ai_65653651/, 21 Nisan 2011, s. 4.

⁶ Vandana Shiva, a.g.m., s. 4

⁷ Peter Drahos, "Thinking strategically about intellectual property rights", *Telecommunications Policy*, Vol. 21, No. 3, 1997, s. 202.

⁸ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, *Global Biopiracy: Patents, Plants And Indigenous Knowledge Law and Society*, Toronto, UBC Press, 2006, s. 28.

sömürgeleştirilmeleridir. Bu süreçte, patent kavramı, sömürgeleştiren Avrupalıların 'valizlerinde' getirdikleri ve yerel varlık ve mülkiyet hukukuna dayattıkları bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa kültürü ve hukukundaki somut ve soyut varlıklar arasındaki farkları da içeren varlık ve mülkiyet hukuku bu bağlamda evrensel değildir. Kesin olarak, yabancı bir hukuk kültürünün nakli, önemli yasal, felsefi ve ideolojik dallara ayrılmayı getirmiştir.⁹ *Mgbeoji'*ye göre, uluslararası düzeyde patent kavramının yayılmasının ikinci yöntemi, doğrudan doğruya, bağımsız devletlerin kendi iradelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kendi iradi tasarrufuyla Batı tipi patent korumasını benimseyen ve kültürünün bir parçası haline getirmeye çalışan tipik ülke Japonya'dır. Japonya, Avrupalı olmamasına ve asla sömürgeleştirilmemesine karşın patent kavramını bağımsız olarak uyarlamıştır.¹⁰ Patent kavramının uluslararası arenada yayılmasının üçüncü yöntemi ise dış baskılardır: Siyasi bağımsızlığı sahip olan ve patent kavramını küçümseyen ülkeler, dış siyasi baskılar sonucunda, ulusal hukuk sistemlerini Batı tipi patent sistemine göre düzenlemişlerdir. Çin, Güney Kore, Hollanda ve İsviçre, dış siyasi baskılarla yasalarını değiştiren ülkelerin başında gelmektedirler. Artık günümüzde patent hukuku olmayan bir ülke bulmak oldukça güçtür.¹¹

Yukarıda ele aldığımız, gerek uluslararası düzeyde fikri mülkiyet haklarının korunması gerekse patent [FMH] sisteminin Avrupa'dan dünyanın diğer bölgelerine yayılması, kapitalist üretim ve yeniden üretim süreçlerinde bilginin ve teknolojinin artan öneminin bir sonucu olarak FMH'nin uluslararası düzlemde kontrolüyle küresel ekonomide hegemonya sağlama isteğinden kaynaklanmaktadır.

*Shiva'*ya göre,¹² mevcut uluslararası patent [FMH] kanunları Batı uygarlığının kibirini göstermekte ve bu kibir kendisini uluslararası fikri mülkiyet yasalarıyla Güney Ülkelerini "sömürgeleştirmenin aracı" olarak ortaya koymaktadır.¹³ Batı merkezli düşünceyi eleştiren *Shiva'*ya göre, mevcut patent [FMH] rejimi "sadece hakların yeniden-sömürge-

⁹ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, a.g.e., s. 28.

¹⁰ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, a.g.e., s. 28.

¹¹ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, a.g.e., s. 28.

¹² Vandana Shiva, *Protect or Plunder: Understanding Intellectual Property Rights*, Zed Books, London and Newyork, 2002, s. 8.

¹³ Vandana Shiva, a.g.e., s. 18.

leştirilmesinin değil, aynı zamanda tüm yaşam biçimlerinin sömürgeleştirildiği yeni bir sömürgeleştirme çağını¹⁴ göstermektedir.

Bu dönemi “yeni-sömürgecilik” olarak kavramsallaştıran Aoki’ye göre¹⁵ ise öncelikle, “fikri mülkiyet hakkı” ile mucit veya firmalara devlet tarafından sağlanan tekel hakkıyla, ‘özelleştirme’ ve serbest pazar ekonomisine büyük önem veren neoliberal söylem arasındaki farklılığa dikkat edilmelidir. Aoki’ye göre neoliberalizmin üç ayırt edici özelliği vardır: Birincisi, neoliberalizm, kamu ve özel arasında kesin ayırım yaparak ideolojik bir sav getirmektedir. İkinci olarak, neoliberalizm, bir tür ‘geçmişe ilerleme’ yolu açarak sözleşme özgürlüğünü pek çok açıdan ABD’de on dokuzuncu yüzyıl sonları ve yirminci yüzyıl başlarında uygulanmış olan *Lochner*-çağı hukukuna tabi kılmaya çalışmaktadır. Üçüncüsü, benzer biçimde, neoliberalizm, kavramsal biçimcilik türüne sıkı sıkıya bağlıdır, aktörlerini, yani bireysel veya ulusal sözleşme taraflarını soyut ve resmi açıdan eşit olarak karakterize etme eğilimindedir.¹⁶ Bu nedenle Aoki’nin, “yeni-sömürgecilik” olarak karakterize ettiği dönem neoliberal ideolojinin sınırlarını oluşturan bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Ngenda ise, bu dönemi “Batı Şovenizmi” olarak kavramsallaştırır. Yazara göre FM Anlaşmalarının biçimlendirilmelerinde ve geleneksel mülkiyet haklarının ileri sürüldüğü bazı yargı kararlarında simgeleşen şovenizm, Batı tipi FM modeline özgü kural ve değerlerin içine gömülü yetersiz ahlaki ve tartışılmaz iç görü ve bununla birlikte savunuculuğunu yaptıkları evrensellik savında yatar.¹⁷

1.3. Patentlenen Dünyaya Doğru: Modern Öncesi Dönemde Patent Sistemi

Tarihsel olgular **göstermektedir ki, fikri mülkiyete yönelik uygulanan politikalar ekonomik kalkınma ve kurumsal ortamdan ba-**

¹⁴ Vandana Shiva, a.g.e., s. 132.

¹⁵ Keith Aoki, “Neocolonialism, Anticommons Property, and Biopiracy in the (Not-So-Brave) New World Order of International Intellectual Property Protection”, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, sayı 6, 1998, s. 13.

¹⁶ Keith Aoki, a.g.m., s. 13.

¹⁷ Akalemwa Ngenda, “The Nature of the International Intellectual Property System: Universal Norms and Values or Western Chauvinism?”, *Information & Communications Technology Law*, sayı 14 (1), 2005, s. 59.

ğımsız değildir.¹⁸ Bu nedenle biz bu kısımda tarihsel olarak patent sisteminin doğuşu ve patentin özellikle Batı ülkelerine yayılımını, bir anlamda dünyanın patentlenmesinin kökenlerini ele alacağız. Ele alacağımız ülkeler kendi içlerinde bir örnek oluşturan ülkelerdir. Bu ülkeler, patentlerin ilk defa verilmeye başlandığı Venedik Cumhuriyeti, kapitalist toplumsal bir yapının oluşmasında sanayileşme sürecini başarıyla oluşturan tipik tarihsel ülke İngiltere, 1789 Burjuva Devrimini gerçekleştiren ve sanayileşmede geç kalan Fransa ve son olarak yenedünyanın pragmatist felsefeyle donanmış ülkesi ABD olacaktır.

1.3.1. Venedik: Ayrıcalıkların Başlangıcı

Buluşların patentle ödüllendirilmesinin başlangıcı Rönesans İtalyasıdır.¹⁹ Genel olarak belirli bir malı üretmek veya özel bir sanayi sektörünü desteklemek amacıyla devlet tarafından **özel haklar verilmesi** patent tekeli **ödüllendirilmesiyle** olmuştur. Siyasal sadakat sağlamak ve/veya yeni doğan endüstrileri destekleme politikası çerçevesinde, seçilen girişimcilere bir lütuf veya ödül olarak çeşitli imtiyazlar bahşedilmiştir. Kanaatimizce bu düzenlemelerle, 'kimin üreteceği' ve 'ne üreteceği' belirlenmiştir. Bu düzenlemeler, fikri mülkiyet hakları ve kapitalizm arasında **örtük bir şekilde var olan ilişkileri görünür kılmıştır.**²⁰

1474 yılında kabul edilen Venedik Cumhuriyeti Patent Yasası, patent sisteminin gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Venedik Patent Yasası getirdiği ayrıcalıklar sistemiyle mucitlerin manevi çıkarları ile icatların toplumsal faydalarını birbirlerinin tamamlayıcısı olarak ele almıştır.²¹ 1474 Venedik patent yasası ile ki bu yasa "*accutissimi Ingegneri, apti ad excogitar et trouar varij Ingegnosi artificij*"²² (bu şehirde,

¹⁸ Zorina B. Khan and Kenneth L. Sokoloff, "History Lessons: The Early Development of Intellectual Property Institutions in the United States", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 15, No. 3, 2010, s. 245.

¹⁹ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, *Global Intellectual Property Law*, Edward Elgar, United Kingdom, 2008, s. 106.

²⁰ Ronald V. Bettig, *Copyrighting Culture: The Political Economy of Intellectual Property*, Westview Press, USA, 1996, s. 16. Kanaatimizce, kapitalizm, sanayileşme denilen teknik süreçten farklı olarak, toplumsal bir biçim olduğu için, Bettig'in burada verdiğimiz alıntısında kapitalizm yerine sanayileşme demesi daha uygun olurdu.

²¹ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 106.

²² Michele Boldrin ve David K. Levine, *Entelektüel Tekele Karşı*, çev. Başak Bingöl,

hâkimiyetimiz altındaki bölgede şimdiye dek yapılmamış dâhice bir buluş yapan her kişiye²³) şeklindedir, fikir ve yeniliklerinin karşılığında devlet tarafından ödül [patent] verilmesi kabul edilmiştir. Bu ödüllendirilmede ulaşılmak istenen amaç ise, rakip devletlerdeki yetenekli zanaatkârları ve tüccarları Venedik'e çekmekti.²⁴

1.3.2. Britanya (İngiltere): Oligarşik Patent Statüsü

Britanya'nın patent sisteminin genel özelliği Britanya'nın ekonomik ve siyasal gelişiminin koşulları tarafından belirlenmiştir ve bu şekilde oligarşik bir toplum, oligarşik bir patent sistemi üretmiştir.²⁵ İngiliz Monarşisi devlete gelir sağlamak amacıyla sürekli olarak özel mal ticaretini tekel imtiyazları ile ödüllendirme yoluna gitmiş veya tekel hakkını satmak için patentleri kullanmıştır.²⁶ Diğer bir deyişle, Ortaçağ'da patent kurumu, feodal beylerin gelirlerini artırmak için kullandığı siyasal bir artık-değer çekme aygıtı işlevi görmüştür ve gerek bu siyasal işlevinin dolayımıyla gerek doğrudan yarattığı ekonomik sonuçlarıyla inovasyon üzerindeki lonca kontrolünü etkisiz hale getirmiştir. Ortaçağın iktisadi sisteminin çöküşünün ardından uygulanmaya başlanan Merkantilizmle birlikte, patentler, teknoloji ve know-how bilgisini ithal etmeyi cesaretlendirmek ve dış ticaretle birlikte devlet gelirlerini artırmak için kullanılmaya başlanmıştır.²⁷

1624 yılında mucitlerin *fiili* (*de facto*) zorlamalarıyla kabul edilen İngiliz Tekel Statüsü (*Statute Of Monopolies*) ile patentler 'gerçek ve ilk mucit'lere verilmeye başlanmış ve bundan dolayı da mucit haklarının Magna Cartası olarak anılmıştır.²⁸ Fakat "fikri mülkiyet" deyiminin kullanımının henüz yaygınlaşmadığı bu erken dönemde inovatörlere bu kanunla tekel hakkı verilse de kabul edilen kanun yeni tekeller ya-

Sel Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 56'dan naklen.

²³ Michele Boldrin ve David K. Levine, a.g.e., s. 56, dipnottan naklen.

²⁴ Michele Boldrin ve David K. Levine, a.g.e., s. 56; Craig Allen Nard, *The Law of Patents*, Aspen Publishers, New York, 2008, s. 8.

²⁵ Christine MacLeod, "Patents for invention: setting the stage for the British industrial revolution?", *EMPIRIA. Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, No 18, julio-diciembre, 2009, s. 51.

²⁶ Zorina B. Khan and Kenneth L. Sokoloff, a.g.m., s. 235.

²⁷ Bob Jessop, "Intellectual Property Rights", Erişim <http://www.dime-eu.org/files/active/0/Jessop1.pdf>, 21.4.2010.

²⁸ Fritz Machlup and Edith Penrose, "The Patent Controversy in the Nineteenth Century", *The Journal of Economic History*, Vol. 10, No. 1, May 1950, s. 2.

ratmamıştır.²⁹ Üstelik, İngiliz Tekel Kanunu'nun birincil amacı tekel-leri yasaklamaktan çok yaratıcılığı teşvik etmek ve yabancı uyruklu zanaatkârların Britanya'da kalmasını sağlamak olmuştur.³⁰ İngiliz Tekel Statüsü ile tekeli firmalara yapılan yardımların hukuka aykırı olduğu belirtilmiş fakat ülke içerisinde yeni bir imalat yöntemini geliştiren 'gerçek' ve 'ilk mucit veya mucitlerin' çalışmalarının hukuka aykırı olmadığı belirtilmiştir. Bu çerçevede ilgili çalışmaların, bu çalışmalar, devletin işine yaradığı, ülke içinde mal fiyatlarını yükseltmediği veya ticarete zarar vermediği veya genel olarak zararlı olmadığı sürece yasası sayılmayacağı savunulmuştur. Daha da önemlisi, bu yasayla tekel hakkı monarşiden alınarak mucide takdim edilmiştir.³¹

Tüm bu gelişmelere rağmen, 1624 tarihli İngiliz Tekel Statüsü ile yerel mucitlerin yaratıcı faaliyetlerinin teşvik edilmesi yerine ülke içerisinde yabancı teknolojilerin transferi politikası teşvik edilmiştir. Bu ekonomi politikası tercihinin anlamı ise şudur: Venedik Cumhuriyeti yaratıcı fikir ve yenilikleri teşvik edip ödüllendirirken, ileride Sanayi Devrimini gerçekleştirecek olan İngiltere'de Oligarşik Patent Statüsü aracılığıyla, yabancı yeniliklere patent verilmesi desteklenerek teknoloji transferinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

1624 tarihli İngiliz Tekel Kanunu'nun, telif haklarını da bünyesine katan 1710 tarihli Kraliçe Anne Kanunuyla kapsamı genişletilmiş ve bu kanun değişikliğe uğratılmıştır. Bu şekilde, 1624 ve 1710 yıllarında kabul edilen hukuki düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar, üzerinde güneşin batmadığı Britanya İmparatorluğu'nda patentler ve telif haklarına ilişkin yasal düzenlemeler ya hiç yapılmamış ya da ekonomik imtiyazların satılması yoluna gidilerek devlet zorbalığı şeklinde uygulanmıştır; ayrıca Galileo ile diğer mucit ve filozofları taciz etmek üzere kullanılmıştır.³²

1624 İngiliz Tekel Kanunu yıllar içerisinde pek çok değişikliğe uğ-

²⁹ Michele Boldrin, David K. Levine, a.g.e., s. 57. Ayrıca Bkz. Zorina B. Khan, Kenneth L. Sokoloff, a.g.m., s. 235.

³⁰ Christine MacLeod, "The Paradoxes of Patenting: Invention and its Diffusion in 18th and 19th Century Britain, France, and North America", *Technology and Culture*, cilt 32(4), 1991, s. 891; Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 106.

³¹ Michele Boldrin, David K. Levine, a.g.e., s. 57.

³² Michele Boldrin ve David K. Levine, a.g.e., s. 58.

rasa da, Birleşik Krallık Patent Sistemi, 1973 Avrupa Patent Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmek üzere revize edilinceye kadar genel hatlarıyla yürürlükte kalmıştır.³³

1.3.3. Fransa: Ayrıcalıkların Reddi

1789 Fransız Devriminin görkemli burjuva coşkusu kendisini sadece feodal dönemin ayrıcalıklarının kaldırılması, özel mülkiyet ve serbest pazar anlayışının benimsenmesi gibi alanlarla sınırlamamış, Burjuva Devrimi'nin benimsediği şiarın özgürlük anlayışıyla mucit ve edebi sanatçıların eserleri üzerinde "doğal haklarının" olduğu da savunulmuş ve entelektüel ürünlerin de "insan hakları"ndan olduğu ilan edilmiştir.³⁴ 1791 Fransız Patent Kanunu'na göre, mucidin tekel hakkı bir 'doğal hak'tır³⁵ ve mucitler bu hakkı yasal yollarla (*de jure*)³⁶ elde etmişlerdir.

1791 tarihli Fransız Eser Sahipleri Hakkındaki Kanun'da mucitlerin manevi çıkarları sayma yoluyla belirtilmiştir.³⁷ Bu kanun icatlar hakkında detaylı bir incelemeye gerek olmadığı ilkesini getirmiş ve bu şekilde belli bir icadın küçük bir değişiklikle veya aynen kopyalanmasıyla ortaya çıkarılan yeni ürünün sicile kaydettirilebilmesi olanacağını tanımıştır.³⁸ Bununla birlikte Mülkiyet Güvenliği için Araçlar ve Yararlı Keşifler hakkındaki 1844 tarihli Fransız Kanunu, Venedik Patent Yasası gibi icatların toplumsal faydaları üzerinde durmuş ve ayrıca emeğin ürünleriyle bağlantılı şekilde insan haklarına özel bir vurgu yapmıştır. Öte yandan, yazarın hakları, Patent Kanunu'nda ele alınmazken, Paris Sözleşmesi'nin 4. maddesinde yer alan "mucit, patent gibi bahsedilen haklara sahip olabilir" cümlesi ile yazarın da bu haklara sahip olduğu, bağlı haklara yapılan atıf ile vurgulanmıştır.³⁹

³³ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 106.

³⁴ Samuel A. Oddi, "TRIPS-Natural Rights and a 'Polite Form of Economic Imperialism'," *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 29, 1996, s. 421.

³⁵ Chakravarthi Raghavan, *Recolonization: GATT, the Uruguay Round & the Third World, Third World Network, Malaysia*, 1991, s. 115.

³⁶ Fritz Machlup and Edith Penrose, "The Patent Controversy in the Nineteenth Century", s. 3.

³⁷ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 107.

³⁸ Michele Boldrin ve David K. Levine, a.g.e., s. 58.

³⁹ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 107.

1.3.4. ABD: Patent Pragmatizmi

ABD Anayasası ve erken dönem yasaları, İngiltere örneğine aşina olan kişiler tarafından hazırlandığından, yapılan hukuki düzenlemeler, endüstriyel tasarıma yönelik yeniliklere bilinçli ve planlı bir yaklaşımın temel unsurlarını yansıtmıştır.⁴⁰ ABD ilk resmi patent sistemini kabul edinceye kadar yerli sanayiye korumak amacıyla 1640'lı yıllardan itibaren patent benzeri korumaları uygulamaktaydı.

İngiltere patent sisteminin etkisinin yadsınamayacağı ABD patent sisteminin⁴¹ felsefik kökenleri *John Locke*'un "emek teorisi"ne dayanmaktadır.⁴² *Locke*'un emeğin meyvelerinden yararlanma önceliği ABD yasalarına da yansımıştır. ABD Anayasasının 1. maddesinin sekizinci bölümü, ABD'nin patentlere [FM] yaklaşımının temel felsefesini ortaya koymaktadır: "Yazarlara ve mucitlere, sınırlı bir süre için yazıları ve buluşları üzerinde münhasıran hak tanıyarak, bilim ve yararlı sanatların gelişmesini teşvik etmek." Bu teşvik görevinin yerine getirilmesinin sağlanması konusunda Kongreye de yetki verilmiştir.⁴³

1776 yılında bağımsızlığına kazanan ABD, 1790 ve 1793 yıllarında yazarların ve mucitlerin Fransız Hukukundaki "doğal hakları"na vurgu yapan iki patent kanunu hazırlamış ve yürürlüğe sokmuştur.⁴⁴ Bu düzenlemeler sayesinde ABD'de, mucitler icatları üzerindeki haklarını yasal yollarla kazanmışlardır. ABD'nin ilk modern patent kanunu ise 1836'da kabul edilen üçüncü Patent Kanunu'dur.⁴⁵ ABD Kongresi fikri mülkiyet yasalarını ekonomik gelişmelere uyarlayabilmek için diğer ülkelerden alınan yasaları kendisine uyumlaştırma çalışması sırasında esnek davranıyordu⁴⁶. Bu esnekliğe rağmen, 1836 tarihli Patent Kanunu, icat ve eserlerin, yenilik ve kullanılabilirliği açısından özgün olup olmadığının hükümetin patent ofisi tarafından incelenmesi gerektiğini belirtmekteydi.⁴⁷

⁴⁰ Zorina B. Khan and Kenneth L. Sokoloff, a.g.m., s. 235.

⁴¹ Craig Allen Nard, *The Law of Patents*, Aspen Publishers, New York, 2008, s. 14.

⁴² Justin Hughes, "The Philosophy of Intellectual Property", *Georgetown University Law Center and Georgetown Law Journal*, 77 Geo. L.J. 287, 1988.

⁴³ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 106. Ayrıca Bkz. Zorina B. Khan, Kenneth L. Sokoloff, a.g.m., s. 235.

⁴⁴ Craig Allen Nard, a.g.e., s. 16-19.

⁴⁵ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 107.

⁴⁶ Zorina B. Khan and Kenneth L. Sokoloff, a.g.m., s. 236.

⁴⁷ Graham Dutfield and Uma Suthersanen, a.g.e., s. 107.

Bununla birlikte 1790 ve 1793 yılları arasında, eserler üzerinde dünyadaki ilk yasal inceleme sistemine sahip olan ABD, incelemeleri yapanların Başsavcı, Savaş Bakanı ve Dışişleri Bakanı olmasından dolayı inceleme süreci hantal bir yapı sergiliyordu. Bu tespiti vurgulayan özellikle yükün en büyük kısmını taşıyan *Thomas Jefferson*'du ve ona göre incelemeyi yapacak resmi kurumların, yapılan başvuruların incelemesini gerçekleştirecek kadar zamanları yoktu.⁴⁸ Aslında gerçek neden, tekellerin ABD'nin kurucu babaları için çok fazla gözde olmamasından kaynaklanmaktaydı.⁴⁹ *Jefferson* sınırlı tekeller de dâhil olmak üzere İnsan Hakları Beyannamesinin tekelleri yasakladığını özgün bir şekilde ileri sürmüştür.⁵⁰ ABD Yüksek Mahkemesi *Graham v. John Deere Co.* davasında *Jefferson*'un görüşlerini şu şekilde özetlemiştir: *Jefferson* fikri mülkiyet haklarında doğal haklar teorisini reddetmiş ve patent sisteminin sosyal ve ekonomik gerekçesini açıkça kabul etmiştir. [Jefferson'a göre] Patent Tekeli mucidi ve onların buluşlarının doğal haklarını korumak için tasarlanmamıştır. Patent Tekeli tam tersine gelişim için bir teşvik, ödül olmuştur.⁵¹

Thomas Jefferson genel itibariyle patent tekellerine karşı olmasına rağmen, İnsan Hakları Beyannamesi hazırlandıktan sonra sınırlı süreli tekellerin, icatlar ve edebiyat eserleri alanında uygulanabileceğine yönelik şekilde anayasal düzenleme yapılabileceğini kabul etmiştir.⁵²

1836 Patent Kanunu'nun gözden kaçan önemli bir noktası ise şudur: Kanun'da, ABD vatandaşı olan ve olmayan yatırımcılara verilen hakların kapsamı ve araştırma yapabilecekleri alanlarla ilgili bir ayırma gidilmemiş ise de, yabancı uyruklular özellikle de İngiliz vatandaşı olanlar, daha çok ücret ödemek zorundadırlar. Fakat başlangıçta Amerikan vatandaşı olmayan kişilere karşı uygulanan bu ve benzeri ayırmacılıklar 1861 yılında kaldırılmıştır.⁵³

⁴⁸ Zorina B. Khan and Kenneth L. Sokoloff, a.g.m., s. 236, dip not:3.

⁴⁹ Samuel A. Oddi, a.g.m., s. 420.

⁵⁰ Thomas Jefferson'dan Seçme Parçalar, çev. Mete Tunçay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1961, s. 34.

⁵¹ *Graham v. John Deere Co.*, 383 U.S. 1, 7 (1965)'den naklen; Samuel A. Oddi, a.g.m., s. 420.

⁵² Samuel A. Oddi, a.g.m., s. 420.

⁵³ *Graham Dutfield, Uma Suthersanen*, a.g.e., s. 107.,

Patent ve sanayileşme arasındaki ilişkiler açısından ise, ABD patent kanunları, teknoloji transferinin teşvikinden çok teknolojinin transferinin önlenmesine yönelik olarak oluşturulmuştur⁵⁴ ve ulusal yenilikleri teşvik edecek şekilde kurgulanmıştır.⁵⁵ ABD fikri mülkiyet politikalarının Avrupa kıtasına tezat oluşturmasının⁵⁶ nedeni ABD'nin toplumsal kültürünün baskın felsefesinin pragmatizm olmasından kaynaklanmaktadır.⁵⁷

2. Sanayi Devriminde Patent Rolü

2.1. Sanayi Devrimini Patent Sisteminin Varlığına Bağlayan Görüş

Uluslararası güçlü patent koruması sistemini savunan ana-akım iktisatçılar patent sisteminin kökeninin İngiltere'de gerçekleşen Sanayi Devrimi ve 1624 tarihli İngiliz Tekel Statüsü olduğunu iddia etmektedirler.⁵⁸ Örneğin sanayi devriminin ilk defa İngiltere'de başarıya ulaşmasını patent sisteminin varlığı ile açıklayan İngiliz patent vekilleri, patentin kendi icatları olduğunu ve bu icat sayesinde İngiltere olarak iki yüz yıl boyunca diğer uluslardan daha ileride olduklarını belirtmişlerdir.⁵⁹ Patent ve sanayileşme arasındaki ilişkiye yapılan bu vurgu aynı şekilde İngiliz ekonomi politikçiler tarafından da benimsenmiştir. Benzer şekilde, Alman ekonomi politikçiler tarafından da sahiplenilen bu düşünce şu şekilde ifade edilmiştir: "Sanayi alanında ileri gitmiş olan ülkeler, patent politikasında da üst sıralarda yer almaktadırlar... Aşıkardır ki, endüstriyel gelişmeyi teşvik etmede patent son derece etkili bir araçtır."⁶⁰

⁵⁴ Vandana Shiva, *Protect or Plunder*, s. 16.

⁵⁵ Susan Sell, "Intellectual Property and Public Policy in Historical Perspective: Contestation and Settlement", 38 *Loy. L.A. L. Rev.* 267, 2004, s. 282.

⁵⁶ Zorina B. Khan, *The Democratization of Invention Patents and Copyrights in American Economic Development, 1790-1920*, Cambridge University Press, New York, 2004, s. 1.18.

⁵⁷ Max Horkheimer, *Akıl Tutulması*, çev. Orhan Koçak, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

⁵⁸ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, "The Juridical Origins of the International Patent System: Towards a Historiography of the Role of Patents in Industrialization", *Journal of the History of International Law*, sayı. 5, 2003, s. 404.

⁵⁹ Eric Schiff, *Industrialization Without National Patents: The Netherlands, 1869-1912, Switzerland, 1850-1907*, Princeton University Press, New Jersey, 1971, s. 9.

⁶⁰ Eric Schiff, a.g.e., s. 12.

Patentler ve sanayileşme arasında güçlü bir ilişkinin varlığına vurgu yapan bu söylem, TRIPS Anlaşması ile gündeme gelen FMH'nın küresel ölçekte (ve zamanda) kabul edilmesi amacıyla gelişmekte olan ülkeleri kendi yasal mevzuatlarını TRIPS Anlaşması'na uygun olarak düzenlemeleri doğrultusunda ikna edebilmek için tarihsel bir ampirik örneğin de var olduğunun gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece, sanayi devrimi ile icatların patentlenmesi arasında kurulacak bağ ile tarihsel olarak patentin sanayi devriminin ayrılmaz bir parçası olduğu kanıtlanmış olacak, güçlü patent korumalarının olmadığı bir ekonomik yapıda ise çarpık bir ekonomik gelişmenin yaşanacağı hatta ekonomik bir gelişmenin ortaya çıkmayabileceği noktasında gelişmekte olan ülkeler ikna edilecektir.

2.2. Sanayi Devrimini Patent Sisteminin Varlığına Bağlayan Görüşün Eleştirisi

Patentin [FMH] genel hatlarıyla tarihine baktığımızda da görüldüğü üzere, ana-akım iktisatçıların ilk bakışta göstermeye çalıştıklarının aksine, patent sistemi İngiliz sanayi devriminden yaklaşık iki yüz yıl önce Venedik'te ortaya çıkmıştır; daha da ilginç olan bir nokta, İngiltere'de gerçekleşen sanayi devrimine güçlü katkı yaptığı söylenen yenilikler ile patent arasındaki ilişki gerçekleri yansıtmamaktadır. Üstelik pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi teknolojiye yönelik politikalar ulusal teknolojilerin geliştirilmesinde uygulanmamış, aksine teknoloji politikaları teknolojinin transfer edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Yani, insanlık tarihinin bu unutulmaz dönemi ve mekânı için patent belirleyici bir itici güç olarak ortaya çıkmamıştır.⁶¹ Öte yandan sanayi devrimi döneminde patentler hem ekonomik kalkınmaya engel oluşturmuş hem de sahiplerini pek ender olarak zenginleştirmiştir.⁶² *MacLeod*'un vurguladığı üzere,⁶³ yaygınlaşmış yaratıcı faaliyetler kanıtlamaktadır ki, hiçbir patent sistemi olmasaydı da, İngiliz mucitler yaratıcılıklarına devam ederlerdi ve sanayi devrimi tam olarak nasıl olduysa yine olurdu. Sanayi Devrimi üzerine çalışmalar yapan T. S.

⁶¹ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, "The Juridical Origins of the International Patent System", s. 405.

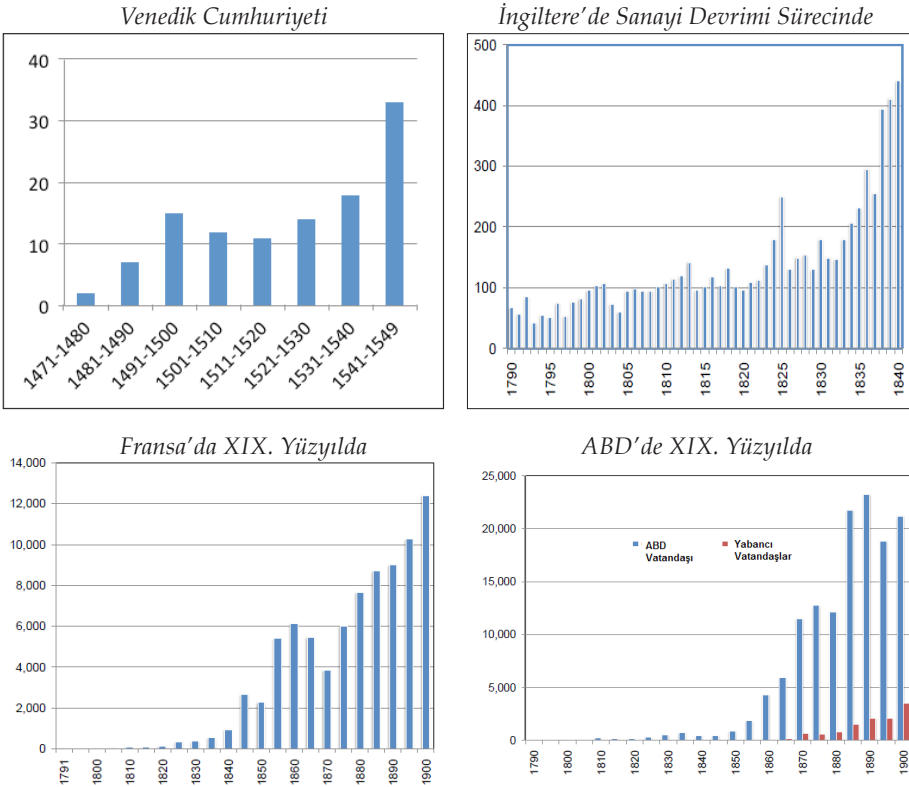
⁶² Michele Boldrin ve David K. Levine, a.g.e., s. 65

⁶³ Christine MacLeod, "Patents for invention: setting the stage for", s. 51-52.

*Ashton'a göre*⁶⁴ de patentler etkili olsun ya da olmasın İngiliz bilimsel düşüncesinin akışı, sanayi devriminin ana-kollarından birisidir ve inovasyonu arttıran patent koruması değil güçlü bir eğitim geleneğinin varlığıdır.

Aşağıdaki grafiklerde Venedik, İngiltere, Fransa ve ABD'de verilen patent sayıları karşılaştırmalı olarak topluca gösterilmektedir.

Tablo: Ünelere Göre Verilen Patent Sayıları

Kaynak: Japan Patent Office, "Invention Protection and Economic Development", Erişim http://www.training-po.go.jp/en/uploads/text_vtr/pdf/Invention%20Protection%20and%20Economic%20Development.pdf

⁶⁴ T.S Aston, *The Industrial Revolution: 1760-1830*, Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 12.

Grafiklerden de görüldüğü üzere Sanayi Devrimi gibi bir süreci yaşamayan Venedik'te, yeniliklere patent verilmesinin kökeni 1470'li yıllara kadar uzanmaktadır. Kanaatimizce bu, patent ve sanayileşme arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağına ilk kanıtını oluşturmaktadır. Diğer yandan İngiltere'de Sanayi Devrimi sürecinde verilen patent sayılarının gösterildiği grafiğe baktığımız da ise şu tespitlerde bulunabilmekteyiz: Her ne kadar inovasyonun/yeniliklerin ancak patent korumasıyla sanayi devrimini sürüklediği söylene de, bu süreçte verilen patent sayıları her yıl yaklaşık yüz adet kadardır ve yıldan yıla çok değişiklik göstermemiştir. Verilen patent sayılarında ancak sanayi devriminin hızının yavaşladığı 1835 yılından sonra belirgin bir artış yaşanmıştır.

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere, patent sisteminin post-ortaçağ dönemi İngiltere'sinde ortaya çıktığı popüler inancının aksine patent kavramı İtalya'da ortaya çıkmıştır.⁶⁵ Bunun temel nedeni kanımızca zamanın Rönesans düşüncesine kaynaklık eden İtalya coğrafyasının (mekânının) düşünce ve icatlar/yenilikler konusundaki arzudur.⁶⁶

Sanayileşme üzerine yapılan çalışmalarda genellikle ilk elden değinilmeyen İsviçre ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerini inceleyen *Schiff, Industrialization without National Patent*⁶⁷ isimli eserinde, İsviçre'nin bir grup sanayicisinin patent sistemi konusundaki dileklerini şu şekilde açıklıyordu: "Sanayi ve ticaret sektörünün genel çıkarı doğrultusunda, patent koruması, bir yudum acılarını hafifletebilirdi."⁶⁸ Bir nebze de olsa acılarını hafifletmeyi tercih etmek yerine patent karşıtı duruş sergileyen XVIII. yüzyıldaki Hollanda ve İsviçre deneyimi, *Schiff'e* göre, patent sisteminin olmadığı ülkelerde de yaratıcı etkinliğin çok güçlü olabileceğini⁶⁹ ve ulusal bir patent sistemi olmadan da bir ülkenin sanayileşmesinin sorunsuz ve güçlü şekilde devam edebileceğini⁷⁰ göstermektedir. Hollanda'da bir patent yasası, ilk defa 1817'de

⁶⁵ Ikechi Mgbeoji, *Global Biopiracy*, s. 16.

⁶⁶ Bu konuda yapılan bir tartışma için bkz. Craig Allen Nard and Andrew P. Morris, "Constitutionalizing Patents: From Venice to Philadelphia", *Case Research Paper Series in Legal Studies Working Paper 04-12*, August 2004, s. 236-239.

⁶⁷ Eric Schiff, a.g.e.

⁶⁸ Eric Schiff, a.g.e., s. 87.

⁶⁹ Eric Schiff, a.g.e., s. 5.

⁷⁰ Eric Schiff, a.g.e., s. 124.

hukuki mevzuata girmiştir; fakat zamanla, patentlerin, serbest dış ticaret ve serbest piyasa anlayışıyla çeliştiğinin düşünülmesinden ve daha önemlisi tekellere yol açmasından dolayı 1869'da patent yasası yürürlükten kaldırılmıştır.⁷¹ Hollanda'nın 1869'da patent sistemini iptal etmesinin ekonomik göstergeler üzerindeki etkisi ise, patent ve yenilikler arasında savunulan ana-akım düşüncenin aksine, temel sektör olan gıda işleme sektöründe Flamanların payının %11'den %37'ye yükselmesi olmuştur.⁷² *MacLeod*, az sayıdaki ampirik veriye rağmen, sanayileşmiş veya sanayileşmekte olan pek çok ülke ulusal bir patent sistemine sahipken, Hollanda ve İsviçre'nin bir patent sistemine sahip olmamasının, bu ülkelerin sanayileşmesine zarar vermediğini ve bu ülkelerin de dünyanın gelişmiş ülkelerindeki teknolojik düzeyini yakaladıklarını belirtir.⁷³ Buna rağmen genel dünya konjonktüründeki gelişmeye koşut olarak Hollanda, 1912 yılında patent yasasını yeniden yürürlüğe koymuştur.⁷⁴

Ayrıca Sanayi Devrimini, bu devrim bilginin (teknolojinin) tarihsel süreçteki birikiminin ürünü olmasına rağmen, *James Watt* gibi mucitlerin bireysel başarılarıyla açıklama çabaları *Michele Boldrin ve David K. Levine*'e göre⁷⁵ talihsiz bir durumdur; çünkü *James Watt*, XVII.

⁷¹ Ha-Joon Chang ve Ilene Grabel, *Kalkınma Yeniden: Alternatif İktisat Politikaları El Kitabı*, çev. Emre Özçelik, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s. 131-132.

⁷² Petra Moser, "How Do Patent Laws Influence Innovation", MIT and NBER, December 28, 2004, s. 5. Ayrıca, Machlup ve Penrose, bir patent sistemini benimsemek konusunda başarısız olan Avrupa'nın sanayi ülkesi İsviçre'de bir patent sistemi kurumu kurulması için verilen dilekçeler reddedilmişti. Hükümet, Zürih Teknoloji Enstitüsü öğretim üyeleri tarafından yapılan açıklamaya dayanarak, mühendislerin bir patent sisteminin benimsenmesi doğrultusundaki çağrılarını reddetmeye devam etmiştir. Aralık 1863 yılında Yasama Organı patent sistemine olan karşı duruşunu 'tanınmış yetkin politik iktisatçıların' patent koruma sisteminin "zararlı ve savunulamaz" (verderblich und verwerflich) açıklamalarına dayanarak tekrar etmiştir. Hollanda'da ise anti-patent hareketi serbest-ticaret hareketiyle bağlantılı olmuştur. Hollanda'da patent üzerine olan tartışma kölelik karşıtları için zaferle sonuçlanmıştır: Haziran 1869 yılında patent kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Bkz. Fritz Machlup and Edith Penrose, "The Patent Controversy in the Nineteenth Century", s. 3-5.

⁷³ Christine MacLeod and Alessandro Nuvolari, "Patents and Industrialisation: An Historical Overview of the British Case, 1624-1907", Erişim <http://ssrn.com/abstract=2019844>, 25.10.2010, s. 24.

⁷⁴ Ha-Joon Chang ve Ilene Grabel, a.g.e., s. 131-132.

⁷⁵ Michele Boldrin, David K. Levine, a.g.e., s. 13-15.

yüzyılın ikinci yarısında buhar gücünü geliştirmeye çalışan pek çok mucitten sadece birisidir ve üstelik *Watt*'ı görünür kılan olağanüstü buluşu değil 'hukuk sistemini olağanüstü oranda istismar etmesi'dir. Ayrıca *Watt*'ın iş ortağının da parlamentoyla güçlü bağlantıları olan zengin bir adam olması da küçümsenecek bir avantaj değildir.⁷⁶

Yine *Boldrin ve Levine'e göre*⁷⁷ *James Watt* örneğinde olduğu gibi, 1769 ve 1775'de verilen patentler, buhar makinesinin sanayide kullanımının yaygınlaşmasını engellemiştir. Çünkü verilen patentlerin süresi doluncaya kadar icatların yaratacağı inovasyon engellenmiş ve *Watt*'ın hukuki tekel hakkı nedeniyle çok az buhar makinesi yapılabilmektedir. Üstelik diğer mucitler tarafından yapılan yeni buhar makineleri çok daha iyi mühendislik özelliklerine sahip olmasına rağmen, bu mucitler, *Watt*'ın tekel hakkını elinde tuttuğu kondansatör fikrini kullanmak zorunda olduklarından büyük toplumsal ve ekonomik değerdeki pek çok iyileştirme bu nedenle uygulanamamıştır. *Watt*'ın hem rekabeti engellemek hem de özel imtiyazlar elde etmek için 1769 tarihli patent tekel hakkının süresini uzatmak için verdiği mücadele '*rant peşinde koşma*'nın tabiri caizse en kötü örneklerinden biridir. "Sonuç olarak, *Watt*'ın patentinin süresi dolmadan önce buhar makinesinin yayılması yavaştı. *Boulton ve Watt*, fiyatları yüksek tutarak ve başkalarının daha ucuz ve daha iyi buhar makinesi imal etmelerini engelleyerek, sermaye birikimine mani oldular ve ekonomik büyümeyi yavaşlattılar."⁷⁸

⁷⁶ Michele Boldrin, David K. Levine, a.g.e., s. 13-15.

⁷⁷ Michele Boldrin, David K. Levine, a.g.e., s. 13-15.

⁷⁸ Michele Boldrin, David K. Levine, a.g.e., s. 15. Christopher May ve Susan K. Sell'e göre de, "İngiltere'nin, on sekizinci yüzyıl erken dönem fikri mülkiyet biçimi olmasaydı, buhar gücüne dayalı sanayileşme tarihi daha farklı olurdu. Buharla çalışan motorun mucidi ve yaratıcısı olan James Watt 1769 yılında buluşu dolayısıyla patent alarak ödüllendirildiğinde bu onun yaygınlaşmasını ve her yere dağılmasını özendirmiş olmadı. Altı yıl sonra İngiltere parlamentosu patentini bir yirmi beş yıl daha uzattığında Watt buluşunun lisanslandırılmasını reddetmeyi sürdürdü. Böyle yaparak 'metal işleme sanayinin gelişmesini bir kuşak için geriye çekmiş' olabilir. Tekel hakkı 1783 yılında sona erince, çok kısa bir süre sonra İngiltere yoğun bir demiryolu sistemine kavuşabilmiştir. Bu özel buluşa dayatılan kısıtlamalar yayılmasını durdurmuş ve diğerleri *Watt*'ın özgün sezgilerine kendi eklemelerini yapabilecek duruma gelene kadar geliştirilmesini önlemiştir." Bkz. Christopher May and Susan K. Sell, *Intellectual Property Rights: A Critical History*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2006, s. 38.

Kapitalizmin neden Çin’de değil de Batı’da ortaya çıktığını tartışırken *Deleuze ve Guattari* (Turhan Ilgaz’ın çevirisiyle) şu şekilde bir ifadeye yer vermektedirler: “Coğrafya, tarihsel forma sadece bir madde ve değişken ortamlar sağlamakla yetinmez. Yalnızca fizik ve insan coğrafyası değildir o, ama tıpkı manzara gibi, zihinseldir de. Olağanlığın yok edilmezliğini yüceltmek için, zorunluluğa tapınmaktan kurtarır tarihi. Onu, bir ‘ortam’ın gücünü dile getirebilirsin diye kökenlere tapınmaktan koparır.”⁷⁹ Sonuç olarak diyebiliriz ki, patent ve sanayi devrimi arasında kurulan ‘tarihsel gereklilik argümanı’⁸⁰ İsviçre ve Hollanda örnekleri üzerinden etkisizleştirilmiş olmaktadır. Böylelikle, denilebilir ki, sanayi devriminin önemli nüvelerinden biri olarak lanse edilen patent, sanıldığının aksine bu devrimin iteleyici gücü olmaktan uzaktır.

KAYNAKÇA

- Ngenda Akalemwa, “The Nature of the International Intellectual Property System: Universal Norms and Values or Western Chauvinism?”, *Information & Communications Technology Law*, sayı 14 (1), 2005
- Jessop Bob, “Intellectual Property Rights”,
(Erişim) <http://www.dime-eu.org/files/active/0/Jessop1.pdf>, 21.4.2010.
- Raghavan Chakravarthi, *Recolonization: GATT, the Uruguay Round & the Third World*, Third World Network, Malaysia, 1991.
- MacLeod Christine, “The Paradoxes of Patenting: Invention and its Diffusion in 18th and 19th Century Britain, France, and North America”, *Technology and Culture*, cilt 32(4), 1991.
- MacLeod Christine, “Patents for invention: setting the stage for the British industrial revolution?”, *EMPIRIA. Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, No 18, julio-diciembre, 2009.

⁷⁹ Gilles Deleuze ve Felix Guattari, *Felsefe Nedir?*, çev. Turhan Ilgaz, YKY, İstanbul, 1993, s. 89.

⁸⁰ Ikechi Chibuzo Mgbeoji, “The Juridical Origins of the International Patent System”, s. 420.

- MacLeod and Nuvolari Alessandro, "Patents and Industrialisation: An Historical Overview of the British Case, 1624-1907", (Erişim) <http://ssrn.com/abstract=2019844>, 25.10.2010.
- May Christopher and Sell Susan K., *Intellectual Property Rights: A Critical History*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2006.
- Nard Craig Allen and Morriss Andrew P., "Constitutionalizing Patents: From Venice to Philadelphia", Case Research Paper Series in Legal Studies Working Paper 04-12, August 2004.
- Nard Craig Allen, *The Law of Patents*, Aspen Publishers, New York, 2008.
- Schiff Eric, *Industrialization Without National Patents: The Netherlands, 1869-1912, Switzerland, 1850-1907*, Princeton University Press, New Jersey, 1971.
- Machlup Fritz and Penrose Edith, "The Patent Controversy in the Nineteenth Century", *The Journal of Economic History*, Vol. 10, No. 1, May 1950.
- Deleuze Gilles ve Guattari Felix, *Felsefe Nedir?*, çev. Turhan Ilgaz, YKY, İstanbul, 1993.
- Dutfield Graham and Suthersanen Uma, *Global Intellectual Property Law*, Edward Elgar, United Kingdom, 2008.
- Chang Ha-Joon ve Grabel Ilene, *Kalkınma Yeniden: Alternatif İktisat Politikaları El Kitabı*, çev. Emre Özçelik, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.
- Mgbeoji Ikechi Chibuzo, "The Juridical Origins of the International Patent System: Towards a Historiography of the Role of Patents in Industrialization", *Journal of the History of International Law*, sayı. 5, 2003.
- Mgbeoji Ikechi Chibuzo, *Global Biopiracy: Patents, Plants And Indigenous Knowledge Law and Society*, Toronto, UBC Press, 2006.
- Japan Patent Office, "Invention Protection and Economic Development", (Erişim)http://www.training-po.go.jp/en/uploads/text_vtr/pdf/Invention%20Protection%20and%20Economic%20Development.pdf.
- Hugles Justin, "The Philosophy of Intellectual Property", *Georgetown University Law Center and Georgetown Law Journal*, 77 Geo. L.J. 287, 1988.
- Hughes Justin, "A short history of 'intellectual property' in relation to copyright", *Cardoza Legal Studies Research Paper*, New York, No: 265, 2009.
- Aoki Keith, "Neocolonialism, Anticommons Property, and Biopiracy in the (Not-So-Brave) New World Order of International Intellectual Property Protection", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, sayı 6, 1998.
- Boldrin Michele ve Levine David K., *Entelektüel Tekele Karşı*, çev. Başak Bingöl, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Horkheimer Max, *Akıl Tutulması*, çev. Orhan Koçak, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Thomas Jefferson'dan Seçme Parçalar, çev. Mete Tunçay, *Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları*, İstanbul, 1961.
- Drahos Peter, "Thinking strategically about intellectual property rights", *Telecommunications Policy*, Vol. 21, No. 3, 1997.

- Moser Petra, "How Do Patent Laws Influence Innovation", MIT and NBER, December 28, 2004.
- Aston T.S. The Industrial Revolution: 1760-1830. Oxford: Oxford University Press. 1997.
- Bettig Ronald V., Copyrighiting Culture: The Political Economy of Intellectual Property, Westview Press, USA, 1996.
- Oddi Samuel A., "TRIPS-Natural Rights and a 'Polite Form of Economic Imperialism,'" Vanderbilt Journal of Transnational Law 29, 1996.
- Sell Susan, "Intellectual Property and Public Policy in Historical Perspective: Contestation and Settlement", 38 Loy. L.A. L. Rev. 267, 2004.
- Shiva Vandana, Protect or Plunder: Understanding Intellectual Property Rights, Zed Books, London and Newyork, 2002.
- Shiva Vandana, "The Threat To The Third World Farmers", (Erişim) http://findarticles.com/p/articles/mi_m2465/is_6_30/ai_65653651/, 21 Nisan 2011.
- Khan Zorina B., The Democratization of Invention Patents and Copyrights in American Economic Development, 1790-1920, Cambridge University Press, New York, 2004.
- Khan Zorina B. and Sokoloff Kenneth L., "History Lessons:The Early Development of Intellectual Property Institutions in the United States", The Journal of Economic Perspectives, Vol. 15, No. 3, 2010.